

APORTACIONS AL DEBAT SOBRE EL REONEIXEMENT INSTITUCIONAL DEL BAIX LLOBREGAT.

COMUNICACIÓ PRESENTADA AL CONGRÉS EL BAIX LLOBREGAT A DEBAT (JULIOL 2016)

(Un resum d'aquesta comunicació va ser exposada en el debat sobre l'Encaix del Baix Llobregat en el seu entorn. El territori i la nova governança. Sant Vicenç dels Horts, 16'abril de 2016).

1. On està escrit que només hi hagi un model de comarca?
 - Una capital clara i indiscutible, un territori relativament petit i definit, homogeneïtat dels seus habitants, origen en el mercat, tradicions antigues i compartides...: aquest és l'únic model de comarca? El del Berguedà o Osona, per exemple?.
 - La identitat d'una comarca, la identificació de la ciutadania amb la seva comarca, és una qüestió relativa: analitzem el cas de la reivindicació de noves comarques com el Moianès i el Lluçanès. Semblava que hi havia una consciència indiscutible i existia una reivindicació dels sectors més actius; fins i tot existien ja Consorcis que agrupaven als municipis implicats. No ha quedat tan clar quan s'ha posat a votació. Recordem els resultats de les dues consultes realitzades l'any passat:
Moianès (15 març 2015). Participació: 47'37. Sí: 80'6 per cent. No: 16'34. El sí guanya a tots els municipis , però en alguns hi ha una certa igualtat: Collsuspina (44'4 no). Santa Maria d'Oló (43'5 no). Monistrol de Calders (30'7 no).
Lluçanès(26 juliol 2015). Participació 55'15. Sí: 70'7. No: 26'3. Però el No guanya en cinc municipis, tres com Sant Feliu Sasserra, Sant Bertomeu del Grau i Santa Maria de Merlès, i també en dos plenament integrats al Lluçanès com Sant Agustí de Lluçanès i Sant Boi de Lluçanès. I moltíssima igualtat a Alpens i Sobremunt.
Vull dir amb això que quan es parla de consciència de comarca i s'afirma que, a diferència d'altres comarques, al Baix Llobregat n'hi ha poca, cal relativitzar l'afirmació en el sentit que segurament a tot arreu la consciència de comarca es circumscriu a la gent més activa socialment, mentre que un sector més allunyat de les dinàmiques participatives ignora o passa del fet.

2. Baix Llobregat: un altre model de comarca és possible.

Al Baix Llobregat el paper del mercat i la tradició és residual. Pau Vila la va incloure com a comarca en la divisió territorial del 1936. Sant Feliu de Llobregat va ser-ne capital per raons administratives (cap de partit judicial, notaria..) no pas per exercir un paper equivalent al de Berga o Vic.

Ara bé, molts anys després, va ser fonamental el reconeixement legal de 1987 (Llei 6/1987, de 4 d'abril, de l'organització comarcal de Catalunya). Aquest mes ha fet 29 anys. En el període de possibles canvis que va obrir la Llei, els plens municipals de Sant Just i Esplugues exigeixen no formar part del Barcelonès (on havien estat inclosos seguint el model del 36) i acorden passar al Baix Llobregat, perquè de sempre se'n sentien part. Hi ha, però, un altre cas ben significatiu i en part oblidat: El referèndum de Begues. En el mateix període obert per la Llei un sector d'aquesta població proposava abandonar el Baix Llobregat (a la que havia estat adscrita, tant el 1936 com el 1987) i integrar-se a l'Alt Penedès. El ple municipal va aprovar sol·licitar-ho amb set vots a favor i només dos en contra. Però la ciutadania va exigir una consulta mitjançant una recollida de signatures. La consulta es va realitzar el 22 de juliol de 1989, amb un 54 per cent de participació (similar a la del Lluçanès i superior a la del Moianès, vint-i-sis anys més tard). Va guanyar amb claredat l'opció de continuar al Baix Llobregat amb un 59 per cent dels vots enfront del 38 per cent que volia integrar-se a l'Alt Penedès.

Quina consciència comarcal existeix al Baix Llobregat?. Les lluites obreres enlloc de la Patum. Com s'ha generat la consciència comarcal del Baix?: En el moviment obrer contra el franquisme. En les lluites veïnals. En la lluita recent contra Eurovegas o en les mobilitzacions contra les retallades als serveis públics (en especial la sanitat i l'ensenyament) . En el paper jugat ,des dels darrers anys del franquisme fins ara, entre els sectors culturals, socials i polítics de la comarca pel Centre d'Estudis Comarcals. I també, sobre tot, en les relacions laborals, comercials, d'utilització dels serveis públics... (factors importants en el debat de Begues, per exemple). I han passat 29 anys des del 1987: aquesta dada no es pot obviar. S'han creat inèrcies i costums administratius ,institucionals i d'us dels serveis públics. Per cert, l'any que ve en farà 30 del reconeixement institucional del Baix i pot ser un bon moment per fer un cert balanç, en la línia del que representa avui el Baixllobregatadebat.

El Baix Llobregat és una comarca especial: amb més habitants que algunes comunitats autònomes: 806.000 habitants; més que Navarra (640.000), Cantabria (588.000) i La Rioja (319.000). No sempre ho han tingut present els governs de la Generalitat en planificar les inversions. És una comarca en la que un dels municipis més petits, Collbató, té els mateixos habitants aproximadament que una comarca sencera com l'Alta Ribagorça. O Santa Coloma de Cervelló en té el doble.

3. La proximitat a Barcelona: avantatges i perills. Una comarca metropolitana, sí, què passa? .

El fet metropolità de Barcelona engloba el Baix Llobregat i va més enllà. De fet, el 1936, en circumstàncies radicalment diferents, Pau Vila en establir la Regió I (llavors el Barcelonès, Baix Llobregat, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental) ja escrivia que “Barcelona constitueix el centre natural d’aquesta regió, totes les comarques de la qual hi estan relacionades per veritables tipus de comunicacions urbanes”. Ara aquesta realitat, ben diferent de la de llavors, és encara molt més indiscutible i fins i tot aquella delimitació del 36 es queda curta.

La proximitat a una gran ciutat és un gran avantatge poc discutible des del punt de vista laboral, de serveis o cultural. Però comporta greus peatges: instal·lació d’infraestructures i vies de comunicació i transport públic planificades en base als interessos de la gran ciutat (entrada i sortida), però no pensades per estructurar la comarca, pressió urbanística, dificultats afegides pels mitjans de comunicació comarcals o locals que vulguin informar de la realitat comarcal...I des de Barcelona no sempre es veuen els avantatges de tenir el Baix Llobregat al costat: per exemple, no es valora prou el paper que hauria de jugar el Parc Agrari, un autèntic luxe situat a tocar d’una gran ciutat. Per això cal un contrapès institucional a Barcelona, no per anar-hi en contra, sinó per poder tractar-la de tu a tu, un contrapès que no seria contradictori amb la idea d’Ada Colau de que el govern metropolità sigui escollit per la ciutadania, com més endavant comentaré.

4. El Baix Llobregat és una comarca plural territorialment i socialment: del Delta a la SEAT.

Existeix la realitat específica del Baix Llobregat Nord. Però no és la única realitat diferenciada: també presenten característiques pròpies , per exemple, els municipis de “muntanya”.

És una comarca probablement més preparada per assumir la nova governança i les exigències de participació i co-responsabilització ciutadana: en sabem una mica. Per la importància que aquí han tingut les mobilitzacions ciutadanes (del moviment obrer i veïnal a la PAH), algunes estructurades comarcament (per exemple, el Fòrum Social del Baix Llobregat). I perquè la composició social del Baix fa a la comarca més permeable als canvis polítics (a les darreres eleccions generals de desembre de 2015 En comú podem va guanyar a tots els municipis del Baix Llobregat).

Una comarca decisiva per a que Catalunya defineixi el seu futur polític. El pes demogràfic del Baix fa que sigui una peça fonamental . I aquest pes és importantíssim per mesurar el suport al dret a decidir. En la consulta del 9N de

2014, la participació a Catalunya va ser del 36'6 per cent. A Osona, més alta, d'un 58'5. Al Baix Llobregat, més baixa, del 29'9. Però això va suposar 198.000 persones al Baix Llobregat per 75.000 a Osona. Aquesta força decisiva en obliga a mostrar-nos en contra de la manipulació dels que voldrien fer de la comarca un instrument contra la identitat nacional, però també en contra de les opinions (no explicitades en públic) dels que desitjarien una gran abstenció al Baix Llobregat quan Catalunya pugui votar en referèndum.

5. Comarca i consell comarcal. La institucionalització de la comarca. La regió metropolitana.

Sembla que ens podem posar d'acord en que una cosa és la comarca i una altra cosa el consell comarcal. Podria, doncs, existir la comarca sense consell comarcal, però... ens convé això?

Hi ha un debat obert: El Govern de CIU va presentar al Parlament durant l'anterior legislatura un Projecte de Llei de governs locals de Catalunya: no va arribar al final de la seva tramitació i va decaure amb la dissolució del Parlament. La voluntat del Govern de simplificar l'administració portava a proposar la desaparició del Baix com a comarca institucionalitzada: Una majoria dels municipis quedarien integrats dins l'AMB (sense formar part de cap altra comarca), i el Baix Nord apareixeria com una comarca nova a l'entorn de Martorell (amb la curiosa persistència de Vallirana com una illa sense adscripció). Avui podria haver-hi condicions per elaborar un nou projecte de llei de governs locals més ambiciós.

En el marc institucional actual coexisteixen la Diputació de Barcelona, l'AMB, els Consells comarcals; però quins nivells d'administració són necessaris realment?

L'alcalde de Barcelona, Ada Colau, ha reobert de forma positiva el mes d'abril el debat sobre el fet metropolità (1) preguntant-se quin és el sentit de la governança metropolitana avui: la seves propostes de major simplificació administrativa i d'un govern metropolità escollit per la ciutadania es corresponen a la major exigència democràtica del moment que vivim. Però el debat ha de ser en profunditat: l'àmbit d'aquest govern ha de ser l'actual AMB o hauria de ser, com fa anys ja es reivindicava, la regió metropolitana? Ens limitem a donar per bo l'àmbit dels 36 municipis de l'actual AMB o anem més enllà? Cal institucionalitzar la ciutat metropolitana, la regió metropolitana o totes dues?. Donem per bona la Llei 31/2010 de creació de l'AMB (que posava fi al gravíssim error del 1987 quan es va dissoldre la Corporació Metropolitana, repartint-ne les competències en tres entitats) o la modifiquem? .Una regió o vegueria metropolitana en el marc d'una organització territorial sense províncies, no s'aproparia més a l'àmbit real d'influència de Barcelona?. I en aquest context, el paper del Baix Llobregat com a comarca, les competències del seu consell comarcal, haurien de ser

revisades; com la de tots els consells comarcals, però en aquest cas amb l'exigència afegida de formar part de la regió metropolitana.

Cal un nou paper dels consells comarcals en el marc d'una nova organització territorial de Catalunya: amb menys afany d'actuar com a petits parlaments, i més entesos com a mancomunitat de serveis. Sense oblidar la capacitat de representar i defensar els interessos de la ciutadania de la comarca: per exemple, en forma de Consells d'alcaldes i alcaldesses (potser amb un algun afegitó corrector per assegurar una certa representativitat política). Aquest paper de representació col·lectiva podria complementar l'elecció directa del govern metropolità que proposa Ada Colau, ja que en cas contrari el pes demogràfic de Barcelona comparat amb el de cada municipi considerat aïlladament podria comportar perills de supeditació a Barcelona.

Crec que hem de defensar per al Baix Llobregat el mateix nivell de reconeixement institucional que les altres comarques: ni més ni menys. I saber resoldre l'encaix metropolità: cal debatre si la solució podria passar per la vegueria de la Regió I, la regió metropolitana.

Ja fa molts anys que es proposa que l'estructuració metropolitana de Barcelona passi per la institucionalització de la regió I: L'any 1980, amb l'autogovern acabat d'estrenar, Jordi Borja i Joan Alemany (2) ja ho varen plantejar. L'any 1988, una Iniciativa per Catalunya acabada de néixer, recollint les elaboracions doctrinals del PSUC, va plantejar una "Proposta per a la resolució de la institucionalització metropolitana" (3), en el mateix sentit. I l'any 1997, en un estudi encarregat per la Diputació de Barcelona, un equip de tècnics, dirigit per Lluís Casassas i Jordi Casassas (4) proposava també la creació de la regió de Barcelona denunciant que el "mapa provincial no reconeix el paper de la regió metropolitana de Barcelona". I la denominada Comissió Roca, l'any 2000, en el seu Informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya (5) afirmava: "la vegueria de Barcelona podria assumir, juntament amb les funcions que li són pròpies, aquelles altres que són característiques del fet metropolità present al seu territori. En conseqüència, respecte d'aquestes funcions metropolitanes, la vegueria ha de poder adequar diferenciadament la seva organització interna, així com les seves relacions amb els consells comarcals corresponents i amb la resta d'administracions públiques. El resultat pot arribar a ser una estructura asimètrica, que s'ajusti amb flexibilitat a les especificitats metropolitanes, i faciliti una millor coordinació entre tots els nivells territorials".

Cal una simplificació dels diversos nivells administratius: però la mesura que cal és la supressió de les diputacions, com ha proposat recentment el pacte fallit entre PSOE i Ciudadanos?. El que cal de debò és suprimir les províncies i permetre que Catalunya (i la resta de Comunitats Autònomes) s'organitzi d'acord amb la seva voluntat i les seves necessitats. El reconeixement de les províncies a la Constitució de 1978, va ser la part més negativa del Títol VIII del text constitucional i la principal derrota política per als partidaris de les

autonomies de les CCAA , segons Jordi Solé Tura (5). I afegia que les Comunitats Autònomes no apareixien com una forma totalment nova d'organització de l'estat sinó que en part es superposaven com un nivell més a la vella estructura de l'estat centralista. Però d'això el pacte PSOE-Cs no en parlava. En canvi, son necessaris ens locals de segon grau que donin suport als municipis (el que no cal és que n'hi hagi tants i tan contraposats).

El reconeixement institucional de la regió metropolitana, permetria la substitució de la Diputació de Barcelona (integrant els seus serveis a la regió de Barcelona i a la regió de les Comarques centrals). I alhora solucionaria el fet, realment absurd, que l' AMB divideixi comarques, en especial la del Baix Llobregat. Dins la Regió I o metropolitana podrien coexistir els consells comarcals actuals, inclòs el del Baix Llobregat, com a contrapès democràtic a la ciutat de Barcelona. I empreses públiques com TMB podrien continuar donant servei als municipis en els que ara ho fa (o a més en un futur, en l'àmbit que es determinés).

6. I ara hi ha possibilitats de modificar la composició de la comarca del Baix Llobregat?

És impossible deslligar el debat sobre la institucionalització del Baix Llobregat dels acords que adopti el Parlament sobre l'àmbit metropolità i sobre l'estructuració de Catalunya en vegueries. Seria aconsellable no prendre decisions sense conèixer el marc global. Es parla de crear el Baix Llobregat Nord o Montserratí. Des d'un punt de vista democràtic, de participació ciutadana, caldrà aplicar els mateixos requisits exigits pel Govern de la Generalitat en els darrers casos (Moianès i Lluçanès): votació afirmativa en una consulta de la ciutadania dels m municipis de les possibles noves comarques, garantint un 35 per cent de participació, i posterior ratificació pels plens municipals.

Avui el Moianès és comarca, però el Lluçanès encara té el debat obert després dels resultats complicats del seu referèndum.

El que no seria acceptable és que per dividir Osona s'exigeixi una consulta ciutadana i que per dividir el Baix Llobregat es considerés que no és necessària. Jo crec que hi ha raons per mantenir l'existència del Baix Llobregat tal com és avui amb dues condicions: trobar la forma d'ubicar la comarca dins la realitat metropolitana(i la nova organització territorial de Catalunya) i mostrar més sensibilitat i ser més agosarats en reconèixer les diverses realitats territorials que inclou, començant pel Baix Llobregat Nord. Hem d'estar oberts a canvis amb una única limitació: que es demostrï de forma clara que la població afectada els vol.

Sant Feliu de Llobregat, abril de 2016.

Jaume Bosch Mestres.

Notes:

1. Ada Colau. La ciutat metropolitana. Conferència. Barcelona. Abril, 2016.

2. Joan Alemany/Jordi Borja. L'organització territorial de Catalunya avui. CEUMT, núm. 25-26. Barcelona 1980.

3. Proposta d'Iniciativa per Catalunya per a la resolució de la institucionalització metropolitana. Dins L'Ordenació territorial de Catalunya. IC, Barcelona 1988.

4. Lluís Casassas i Jordi Casassas (directors). Deu anys d'organització territorial. Una proposta per l'organització territorial de l'administració pública de Catalunya. Estudi realitzat per encàrrec de la Diputació de Barcelona. Revista Nous Horitzons. Núm. 146. 1997.

5. Comissió d'experts creada per acord del Govern de 3 d'abril de 2.000, a instància dels diferents Grups del Parlament de Catalunya. Informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya. Barcelona, desembre de 2.000.

6. Jordi Solé Tura. Nacionalidades y nacionalismos en España. Alianza Editorial. Madrid. 1985.